

ODPOVĚDI MPSV NA DOTAZY OSPOD

ŘÍJEN-PROSINEC 2020

Obsah

1. Inspekce osob pověřených k výkonu SPO	1
2. Kontakt cizí osoby s dítětem s nařízenou ústavní výchovou	3
3. Metodické upřesnění k vyhodnocení míry ohrožení dětí na útěku z ústavního zařízení	4
4. Nezletilá matka - předání dítěte	6
5. Očkování	8
6. Udělení souhlasu s lékařským zákrokem za rodiče	14
7. Vymáhání výživného u dítěte s nařízenou ústavní výchovou	18

1. Inspekce osob pověřených k výkonu SPO

Dotaz:

Dle § 59f odst. 1 písm. k) se přestupku dopustí pověřená osoba neřídí-li se při výkonu SPO standardy kvality.

Krajská pobočka úřadu práce nám oznamuje skutečnosti zjištěné při inspekci poskytování sociálně-právní ochrany s časovou prodlevou. V době, kdy tuto agendu pro náš kraj zajišťovala jiná pobočka jednalo se o prodlevu v řádu mnoha měsíců.

V takovém případě opakovaně narážíme na lhůty k projednání těchto přestupků (promlčecí lhůty) a nejasnost, zda se jedná o pokračování v přestupku dle § 7 zákona č. 250/2016 nebo trvajícím přestupek dle § 8 téhož zákona.

Nevybavujeme si, že by tato problematika byla řešena na některé metodické poradě nebo byla zodpovídána některému kraji, uvítáme tedy jakoukoliv metodickou moc v této agendě.

Odpověď MPSV:

Rozdíl mezi pokračováním v přestupku podle § 7 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, a trvajícím přestupkem ve smyslu § 8 téhož zákona je v souladu s důvodovou zprávou a ustáleným výkladem následující:

V případě pokračování v přestupku podle § 7 zákona č. 250/2016 Sb. („Pokračováním v přestupku se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují skutkovou podstatu stejného přestupku, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení, blízkou souvislostí časovou a souvislostí v předmětu útoku.“) se jedná o vícečetné, po sobě jdoucí protiprávní

skutky (ať už ve formě aktivního konání nebo opomenutí), které ve svém souhrnu naplňují skutkovou podstatu jednoho přestupku. Pokračování v přestupku **je nutno odlišit od opakování přestupku**. V případě opakování (recidivy) se jedná o dva přestupky naplňující stejnou skutkovou podstatu, na rozdíl od pokračování v přestupku, kdy se jedná o jeden přestupek.

V úpravě přestupků podle části deváté zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, je příkladem pokračování v přestupku např. skutková podstata přestupku podle § 59e odst. 1 písm. a), c), d) (ředitel ZDVOP opakovaně neseznámí dítě s jeho právy a povinnostmi, opakovaně nedá podnět soudu ve věci zrušení umístění dítěte nebo úpravy styku s dítětem), dále podle § 59f odst. 1 písm. m) (pověřená osoba opakovaně poruší povinnosti vyplývající z dohody o výkonu pěstounské péče) a podle § 59g odst. 1 písm. i), l) (osoba provozující ZDVOP opakovaně nezabezpečí plné přímé zaopatření dítěte nebo opakovaně porušuje povinnosti při poskytování pomoci dítěti a jeho rodině). Ve všech těchto případech není přestupek spáchán pouze jedním protiprávním skutkem, ale minimálně dvěma či více protiprávními skutky, které jsou vedeny stejným záměrem (ať už se jedná o úmyslné nebo nedbalostní zavinění), jsou provedeny stejným či obdobným způsobem, ve vzájemné časové souvislosti a které teprve ve svém souhrnu naplňují skutkovou podstatu přestupku.

Naproti tomu opakováním přestupku (recidivou) může být např. situace, kdy ředitel ZDVOP opakovaně nepodává informace o dítěti zákonným zástupcům [§ 59e odst. 1 písm. e)] nebo opakovaně zastoupí dítě v jiných než běžných záležitostech [§ 59e odst. 1 písm. h)], anebo kdy pověřená osoba nebo její zaměstnanci opakovaně poruší povinnost zachovávat mlčenlivost [§ 59f odst. 1 písm. o)] apod. V těchto případech jsou opětovnými protiprávními skutky opakovaně spáchány dva přestupky či více přestupků.

Pokud jde o trvajících přestupek podle 8 zákona č. 250/2016 Sb. („*Trvajícím přestupek je takový přestupek, jehož znkem je jednání pachatele spočívající ve vyvolání a následném udržování protiprávního stavu nebo jednání pachatele spočívající v udržování protiprávního stavu, který nebyl pachatelem vyvolán.*“), je znkem tohoto přestupku jednání spočívající ve vyvolání a následném udržování protiprávního stavu. Trvajících přestupek však nelze zaměňovat s přestupkem, jehož znkem je jednání spočívající pouze ve vyvolání protiprávního stavu, i když je s takovým přestupkem následné trvání protiprávního stavu spojeno. Typickým příkladem takových přestupků, které sice mohou na první pohled vypadat jako trvajících, avšak jimi nejsou, protože u nich nelze hovořit o udržování protiprávního stavu, jsou přestupky spočívající v nesplnění oznamovací povinnosti – viz např. přestupek podle § 59 odst. 1 písm. d), § 59c odst. 1, § 59d odst. 1 písm. c) nebo v případě pověřených např. přestupek podle § 59f odst. 1 písm. g) a h) zákona č. 359/1999 Sb. V těchto případech je pro společnost nejnebezpečnější samotné způsobení protiprávního stavu, na rozdíl od trvajících přestupků, pro které je typické i následné udržování protiprávního stavu.

Příkladem trvajících přestupku na úseku sociálně-právní ochrany dětí budiž např. skutková podstata přestupku podle § 59f odst. 1 písm. d) (pověřená osoba vykonává sociálně-právní ochranu bez uzavření pojistné smlouvy pro případ odpovědnosti za škodu) nebo podle § 59f odst. 1 písm. i) a j) zákona č. 359/1999 Sb. (pověřená osoba poskytuje sociálně-právní ochranu prostřednictvím osoby, která nesplňuje podmínku bezúhonnosti nebo která nezískala odbornou způsobilost).

Některé skutkové podstaty přestupků mohou vykazovat jak znaky trvajících přestupky, tak znaky pokračování v přestupku. Viz zejména přestupek podle § 59g odst. 1 písm. a), b) – osoba provozující ZDVOP nezajistí, aby počet dětí soustavně **nebo** opakovaně nepřekročoval nejvýše povolený počet dětí umístěných v jednom zařízení nebo nejvýše povolený počet dětí, o které současně osobně pečuje jeden zaměstnanec ZDVOP. Je-li překročení nejvýše povoleného počtu dětí soustavně, jedná se o trvajících

přestupek. Dochází-li k překračování nejvýše povoleného počtu dětí opakovaně, jedná se o pokračování v přestupku.

Ve věci přestupků spočívajících v tom, že se pověřená osoba nebo osoba provozující ZDVOP neřídí standardy kvality při výkonu sociálně-právní ochrany dětí [§ 59f odst. 1 písm. k), § 59g odst. 1 písm. k)], mohou i tyto přestupky vykazovat podle povahy porušovaných standardů kvality jak znaky trvajících přestupků, tak i znaky pokračování v přestupku. O pokračování v přestupku se může jednat typicky např. v situaci, kdy pověřená osoba nebo osoba provozující ZDVOP při své činnosti opakovaně nezjišťují názor dítěte nebo názoru dítěte nepřikládají náležitou váhu. Pověřená osoba či osoba provozující ZDVOP těmito opakovanými protiprávními skutky nebo jinak řečeno opakovanými útoky proti stejnému zákonem chráněnému společenskému zájmu (zájem na respektování práva dítěte na vyjádření a zohlednění jeho názoru) poručuje standard kvality podle kritéria 2a v příloze č. 2 a 3 k vyhlášce č. 473/2012 Sb. Vzhledem k jednotnému záměru pachatele, stejnému nebo podobnému způsobu provedení, souvislosti časové i souvislosti v předmětu útoku tak pověřená osoba či provozovatel ZDVOP v souhrnu naplňuje skutkovou podstatu přestupku spočívajícího v nedodržování standardů kvality při výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

O trvajícím přestupku se naopak může jednat např. v případě, že pověřená osoba či osoba provozující ZDVOP neplní povinnost zveřejnit způsobem umožňujícím dálkový přístup nebo jiným vhodným způsobem vnitřní pravidla a postupy vytvořené za účelem naplnění standardů kvality (viz kritérium 4c podle přílohy č. 2 a kritérium 4b podle přílohy č. 3). V tomto případě je nezveřejněním vnitřních pravidel a postupů vyvolán a následně též udržován protiprávní stav vedoucí k naplnění skutkové podstaty přestupku podle § 59f odst. 1 písm. k) nebo podle § 59g odst. 1 písm. k) zákona č. 359/1999 Sb.

Doufáme, že se nám podařilo danou problematiku blíže a srozumitelně osvětlit. V případě pochybností s námi můžete konzultovat i konkrétní zjištění zakládající podezření na spáchání přestupku tak, aby bylo správně posouzeno splnění zákonných podmínek pro vyvození odpovědnosti za přestupek.

2. Kontakt cizí osoby s dítětem s nařízenou ústavní výchovou

Popis situace:

Čtyřletý chlapec je od ledna t.r. umístěn ve ZDVOP, nejprve na základě žádosti rodiče, následně na základě rozhodnutí o PO (§ 452). Nyní je již nařízena ústavní výchova do DD. Před svým umístěním byl chlapec v péči otce, matka ve VTOS (mj. za trestný čin týrání spáchaný na polorodém sourozenci nezletilého). Péče otce byla zanedbávající, nedokázal využít nabízené podpory a nezletilého předal do ZDVOP. Opadl i zájem o dítě, který se obnovil až poté, kdy se matka vrátila z VTOS (květen t.r.). Matka se po návratu zdržovala nejprve v domácnosti bývalého přítele (otce jejího dalšího dítěte). Ten je ženatý, společné dítě s matkou má svěřené do péče a společně s manželkou vychovávají další děti. Mezi matkou a rodinou, u níž se po návratu z VTOS zdržovala, došlo k dohodě, že nezletilý syn, který je nyní ve ZDVOP přejde postupně do péče této rodiny. Rodina projevovala zájem o nezletilého, navštěvovala ho ve ZDVOP a podali si návrh na svěření dítěte do péče třetí osoby. Tento stav trval do doby, než došlo ke konfliktu mezi matkou a rodinou (červen t.r.) a matka se z domácnosti odstěhovala. Zároveň zakázala ve ZDVOP návštěvy svého syna ze strany manželů a nerealizují se ani kontakty polorodých sourozenců. OSPOD se situací pracoval, svolal případovou konferenci a snažil se hledat řešení pro nezletilého tak, aby ústavní výchova byla pouze jako poslední možnost. Oba rodiče nemají podmínky, ani dostatečnou kompetenci pro převzetí nezletilého do péče. Otec se na PK ani nedostavil a matka jednoznačně sdělovala, že nemá podmínky starat se o syna a

přeje si, aby byla nařízena nad nezletilým ústavní výchova. Zároveň vyjádřila ve ZDVOP zákaz návštěv nezletilého ze strany polorodého sourozence a jeho otce s manželkou. Na tomto svém postoji setrvala, přestože se všichni zúčastnění snažili konfliktní nastavení matky zmírnit a hledět na zájem dítěte. Motivací zmíněné rodiny o péči o nezletilého je údajně jejich zájem pomoci dítěti v ústavní péči, zvláště pokud se jedná o polorodého sourozence syna, kterého vychovávají. Aktuálně neprobíhá řízení o změně péče, neboť manželé na doporučení OSPOD nejprve projdou odborným posouzením v rámci hostitelské péče a zahájí s nezletilým kontakt. Pro úplnost je nutné sdělit, že nezletilý je velmi zanedbán, což se projevuje ve značném vývojovém opoždění a péče o něho tudíž bude náročná.

Dotaz:

Pokud je u nezletilého dítěte nařízena ústavní výchova (příp. předběžné opatření), má rodič právo zakázat kontakty jiných osob? V tomto případě se jedná o polorodého sourozence - byť se do té doby příliš neznali, dále o zmíněné manželé. Jedná se v tomto případě o záležitost nikoli běžnou, která je podmíněna souhlasem zákonného zástupce? Matka původně i písemně prohlašovala, že souhlasí, aby o syna pečovala tato rodina, proto také ke kontaktům rodiny a nezletilého začalo docházet a nezletilý se tak začal s rodinou seznamovat.

Odpověď MPSV:

U dětí s nařízenou ústavní výchovou rodiče nemohou rozhodovat o zákazu či omezení kontaktu dítěte s jinými osobami blízkými. Dítě má právo udržovat pravidelný osobní a jiný kontakt s osobami blízkými, jakož i tyto osoby mají právo udržovat kontakt s dítětem. Osobou blízkou se rozumí osoba spadající do definice § 22 odst. 1 a § 927 občanského zákoníku.

Podle § 22 odst. 1 o.z. je osobou blízkou příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní (existence nikoliv přechodného citového pouta). Ve smyslu § 927 o.z. právo stýkat se s dítětem mají **osoby příbuzné** s dítětem, ať blízce či vzdáleně, jakož i **osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný**, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.

Polorodý sourozenec nepochybně osobou blízkou je z titulu blízkého pokrevního příbuzenství. Zmiňovaní manželé - zájemci o svěření dítěte do péče mohou být rovněž osobami blízkými ve vztahu k dítěti, jestliže se během jejich společného soužití mezi nimi vytvořilo vzájemné citové pouto.

3. Metodické upřesnění k vyhodnocení míry ohrožení dětí na útěku z ústavního zařízení

Dotaz:

Nezletilá je na útěku od února roku 2019. Dívka nezvládala pobyt v ústavním zařízení, stýskalo se jí po rodině a opakovaně z DD utíkala. Od začátku byla kontaktována PČR, která nezletilou doposud nenašla s tím, že u nikoho z rodiny se nezletilá nezdržuje. Ze strany OSPOD byl podán návrh na zrušení ústavní výchovy. U soudu byla matka několikrát vyzvána k tomu, že pokud ví, kde nezletilá je, nechť to sdělí a na příští jednání nezletilou přivede, s tím, že soud potřebuje pro zrušení ústavní výchovy vědět, že nezletilá

je v pořádku. Matka uvedla, že se pokusí zjistit, kde se nezletilá nachází a k soudnímu jednání se pokusí ji přivést. Bohužel už se nedostavila ani matka, ani nezletilá. Soud rozhodl o tom, že ústavní výchova se u nezletilé za těchto okolností rušit nebude. OPOD se bude proti rozhodnutí soudu odvolávat a dále se snažit spolupracovat s rodinou, aby se nezletilá k jednání dostavila. Chtěli bychom požádat o konzultaci, jak nastalou situaci v budoucnu řešit, pokud pobyt nezletilé nebude nadále znám?

Odpověď MPSV:

Podle § 972 odst. 2 obč. zákoníku platí, že

*Pominou-li důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, **nebo** je-li možné zajistit dítěti jinou než ústavní péči, soud neprodleně ústavní výchovu zruší **a** zároveň rozhodne podle okolností o tom, komu bude napříště dítě svěřeno do péče.*

Podmínky pro zrušení ústavní výchovy jsou dvě a jsou alternativní („nebo“), jednak je to pominutí důvodů, pro které byla ústavní výchova nařízena, nebo je tímto důvodem skutečnost že je dítěti možné zajistit jinou než ústavní péči. Skutečnost, že dítěti je možné zajistit jinou než ústavní péči, tak nemusí být dána, přesto je možno ústavní výchovu zrušit (tedy i tehdy, „není-li možné dítěti zajistit jinou než ústavní péči“), protože jinak by podmínky pro zrušení ústavní výchovy musely být uvedeny slučovacím způsobem (namísto „nebo“ by muselo být uvedeno „a“).

Podmínky, pro které byla ústavní výchova nařízena, zajisté pominuly i tehdy, pokud ústavní výchova není dlouhodobě nebo trvale realizována. Občanský zákoník ústavní výchovu na rozdíl od jiných forem péče o dítě nevymezuje, odkazuje tedy na jiné zákony. Obsahové vymezení ústavní výchovy činí, a to neúplně pouze ve vztahu k realizaci ústavní péče ve školských zařízeních, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, v § 1 odst. 2 (*účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě... na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově ... náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání*) a zejména pak v § 2 odst. 2 věta první téhož zákona (*zařízení poskytují péči jinak poskytovanou osobami odpovědnými za výchovu dětem s nařízenou ústavní výchovou*). Obdobně pak též ve vztahu k dětským domovům pro děti do tří let § 43 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách (*jsou poskytovány ... zaopatření dětem zpravidla do 3 let věku, které nemohou vyrůstat v rodinném prostředí... Zaopatřením se rozumí stravování, ubytování, ošacení a výchovná činnost*).

Podstatou ústavní výchovy je tedy poskytování „péče“ resp. „zaopatření“ (tj. zejména ubytování, ošacení a stravy) jinak poskytované rodiči. V popisovaném případě není zaopatření klientce poskytováno již po dobu téměř dvou let. Účel ústavní výchovy tedy bezpochyby naplňován vůbec není, implicitní podmínka pro její nařízení, totiž že ústavní zařízení bude poskytovat „péči/zaopatření“, tedy především ubytování, ošacení, stravu, tedy není dlouhodobě nijak naplňována. Ústavní výchova se tak redukuje pouze na „administrativní položku“, kdy v rejstříku školského zařízení je vedeno (blokováno) obsazené (a tudíž též neobsaditelné) lůžko, v rejstřících sociálně-právní ochrany dětí je pak klientka vedena jako svěřenkyně ústavního zařízení, ačkoli v něm dlouhodobě nepobývá.

Trvajícím, ryze formálním a pouze administrativním ústavní výchova je naopak faktorem nezletilou klientku vážně a mimořádným způsobem ohrožujícím. A to z důvodu obecně rozšířeného postupu Policie ČR, která osoby s nařízenou ústavní výchovou při jejich ztotožnění zpravidla zadržuje proti jejich vůli a následně dopravuje do ústavního zařízení, obdobně jako osoby zadržené na útěku z některého z trestních opatření, a diskriminačním způsobem, neboť nezletilé osoby které jsou v jiné formě péče (rodičovské, poručenské,

pěstounské) tímto způsobem zpravidla nelze zadržet a zadržovány Policií nejsou, nejsou tudíž proti své vůli ani dopravovány do domácností, v nichž se nezdržují. Tato známá skutečnost tak často vede na straně nezletilých osob mimo ústav k jejich skrývání se, kdy se současně vyhýbají i čerpání jinak běžně dostupných služeb, počínajíc službami zdravotními, přes služby sociální, až k odmítání poradenství ze strany orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Takový stav, odvíjející se pouze od nefunkční a svůj účel neplnící formálně trvající „ústavní výchovy“ je v příkrém rozporu s nejlepším zájmem dítěte, generuje porušování jeho základních práv a představuje vážné narušení a ohrožení jeho zájmů.

Soud má tedy povinnost ústavní výchovu ve smyslu citovaného ustanovení § 972 odst. 2 obč. zák. při splnění uvedených podmínek zrušit, a to „neprodleně“ (ustanovení je formulováno jako právní příkaz).

Citované ustanovení uvádí dvě dispozice, a to slučovacím způsobem. Jednak, že je soud, jak uvedno, povinen při výše popsaném splnění podmínek pro zrušení ústavní výchovy tuto zrušit („neprodleně zruší“). Není pak ovšem uvedeno např., že „to neplatí, nelze-li zajistit jinou péči“, neboť to je, jak jsme viděli, pouze jednou z alternativně daných podmínek pro její zrušení, ale je slučovacím způsobem uvedeno „a zároveň rozhodne podle okolností o tom, komu bude napříště dítě svěřeno do péče“. Důležitá jsou tedy mj. slova „podle okolností“, která poukazují na velkou variabilitu možného postupu soudu. Není-li totiž důvod svěřovat dítě do jiné formy péče o dítě ve smyslu Hlavy III Druhé části obč. zák. (poručenství, opatrovnictví, pěstounství, ústavní péče) ani rozhodovat o péči rodičů pro dobu po rozvodu (§ 906 obč. zák.) nebo při neshodě rodičů (§ 908 obč. zák.), není třeba („podle těchto okolností“), aby rozsudek obsahoval jakýkoli výrok o svěřením do péče, neboť péče rodičů vyplývá přímo ze zákona (§ 858 obč. zák.) a zrušením jiné formy péče o dítě, pokud rodičovská odpovědnost nebyla dříve samostatným a nadále vykonatelným výrokem pozastavena, omezena nebo pokud jí rodiče nebyli dříve a nadále vykonatelně zbaveni, se prostě obnovuje v celém rozsahu, odpovídajícím potřebám odvíjejícím se od věku dotčené nezletilé osoby ve smyslu ust. § 31 ve spojení s § 857 odst. 2, § 880, § 884 odst. 2, § 892 odst. 1 a souv. obč. zák. Podobné by pak platilo, má-li dítě na místě rodičů poručníka.

Takový postup by ostatně plně korespondoval i standardní aplikační praxi v souvislosti s jiným důležitým ustanovením příslušného Dílu 4 o ústavní výchově v občanském zákoníku. Podle § 975 obč. zák. (rozhodne-li soud o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy, upraví také rozsah vyživovací povinnosti rodičů). Přesto je naprosto běžnou praxí, že v případě, kdy soud má za to, že rodiče nejsou zcela schopni plnit vyživovací povinnost v penězích, je „rozsah vyživovací povinnosti“ upraven výrokem, podle něhož „se výživné nestanovuje“, popř. dokonce tato otázka ani ve výroku rozsudku upravena není, ale na uvedenou skutečnost je poukázáno toliko v odůvodnění. Jde o situaci zcela analogickou, která by v případě nesprávné aplikace ust. § 972 odst. 2 obč. zák. musela obdobně v tomto případě vést k absurdnímu závěru, že pokud soud nemůže stanovit rodičům výživné, nemůže ani nařídít ústavní výchovu.

Soud v případě, kdy by měl za to, že je nezbytné ošetřit poměry nezletilé osoby po právní stránce, může postupovat též tak, že nezletilá jmenuje hmotněprávního opatrovníka v rozsahu těch záležitostí, které je jinak schopna ve smyslu § 31 ve spojení s § 892 odst. 1 obč. zák. si již obstarávat sama, a to podle § 943 obč. zák. („je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu“) ve spojení s § 465 odst. 1 věta druhá obč. zák. („soud jmenuje opatrovníka zejména tomu, o kom není známo, kde pobývá“), popřípadě mimo řízení ve věcech péče soudu o nezletilá může zvážit zahájení řízení o prohlášení člověka za neznámého.

4. Nezletilá matka - předání dítěte

Dotaz:

Do VÚ je na základě rozsudku o ÚV svěřena nezletilá matka (17 let) se svým dítětem narozeným v 3/2020. Nad nezletilým dítětem ústavní výchova nařízena není, je tam se svou matkou. Nezletilá matka bohužel nevykazuje dostatečné kompetence v péči o dítě, a to ani s podporou zaměstnanců zařízení. OSPOD se situací zabývá, hledá podpory. Poručníkem nezletilého dítěte je OSPOD a v tuto chvíli existuje již nepravomocné rozhodnutí o tom, že poručníkem bez osobní péče bude sestra matky. Nyní o víkendu došlo k tomu, že nezletilá matka s dítětem opustila zařízení a zdražovala se dva dny mimo. Byla nalezena policií a vrácena zpět - ona i dítě v pořádku. Nicméně touto situací OSPOD vyhodnocuje riziko ve vztahu k dítěti matky a hledá řešení. Aktuálně situace vypadá tak, že sestra matky chce dítě převzít do své péče. Podmínky i kompetence k tomu má, OSPOD řádně prošetřil poměry na její straně a toto řešení bude v zájmu dítěte podporovat. Nezletilá matka se nyní vyjádřila tak, že o své dítě nadále pečovat nechce a přeje si, aby přešlo do péče její sestry. K tomu se také písemně vyjádřila. Společně s OSPOD máme za to, že zvolit mírnější řešení, tj., že si sestry dítě předají je vhodnější, než vstupovat do situace ze strany OSPOD a podávat návrh na PO dle § 452 ZŘS. Výchovný ústav se však obává toho, že se nejedná o zákonného zástupce a má pochybnost dítě vydat. Jsme si vědomi toho, že matka nedisponuje plnou rodičovskou odpovědností, nicméně disponuje osobní péčí o dítě a tuto péči chce předat své sestře.

Dotaz: Lze v tomto případě realizovat § 881 OZ s tím, že matka předá dítě své sestře, která si podává návrh na svěřeni dítěte do osobní péče poručníka a zároveň by si podala návrh na obecné PO? Anebo je jediným řešením, aby OSPOD do situace vstupoval opatřením typu předběžného opatření dle § 452 ZŘS?

Odpověď MPSV:

K věci lze uvést několik myšlenek, a to,

- ❖ **k faktickému předání dítěte do péče budoucí poručnice postačuje dohoda matky s poručníkem podle § 881**, neboť pro právní jednání nezletilé matky platí podle § 31 ve spojení s § 892 obč. zák., že nezletilá matka je „způsobilá k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jejího věku“, přičemž „rodiče mají povinnost a právo zastupovat nezletilou matku (jen) při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilá“, v těch jednáních, k nimž způsobilá je, tak povinnost ale ani oprávnění k zastoupení rodiče obecně nemají. Avšak zde je situace ještě jasnější, neboť podle § 458 obč. zák. „zákoný zástupce nebo opatrovník není oprávněn za zastoupeného právně jednat v záležitostech týkajících se ... výkonu rodičovských povinností a práv...“. Zákoný zástupce nezletilé matky tak vůbec nemůže a nesmí jednat v tom, co představuje výkon rodičovských povinností a práv nezletilé matky, a to ani rodič, ani ředitel ústavního zařízení, oprávněný jinak za matku jednat v běžných záležitostech (srov. § 23 odst. 1 písm. l/ zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu úst. výchovy nebo ochr. výchovy). Nezletilá matka je navíc podle § 868 odst. 1 část věty za středníkem plně způsobilá (svéprávná) k výkonu povinností a práva péče o dítě, a v tom, co se toho týká, je tak současně plně způsobilá i právně jednat, tedy např. svěřit péči o dítě jiné osobě podle ust. § 881; v tom je tedy vykonavatelkou této části rodičovské odpovědnosti, tedy v tomto rozsahu rodičovskou odpovědnost má a je tak v tomto rozsahu fakticky i zákonným zástupcem dítěte.
- ❖ **výchovný ústav nemá k dítěti nezletilé matky jiný právní vztah, než povinnost poskytovat mu částečné zaopatření**, není tak vůbec jakkoli oprávněn rozhodovat o tom, zda dítě nezletilé matky „vydat či nevydat“, toto dítě není v péči výchovného ústavu.
- ❖ **není třeba podávat „doplňující“ návrh „na svěřeni dítěte do osobní péče poručníka“**. Povinnost a právo osobní péče poručníkem je již obsahem samostatného výroku o jmenování poručníka (arg.

§ 928 odst. 2 obč. zák.), ledaže by dosud nepravomocné rozhodnutí ve výroku poručenství tety dítěte explicitně omezovalo tak, že není povinna a oprávněna o dítě osobně pečovat, jen v takovém případě by poručnice musela navrhnout změnu rozhodnutí soudu. Tato situace se však jeví jako málo pravděpodobná (omezující klauzule ve výrocih o jmenování poručníka jsou výjimečné).

- ❖ **Je však na místě podání návrhu příslušným orgánem soc.-práv. ochrany dětí podle § 14 odst. 1 písm. i) zákona č. 359/1999 Sb. na pozastavení výkonu povinnosti a práva péče o dítě u nezletilého rodiče** ve spojení s § 868 odst. 1 obč. zák. in fine.
- ❖ Poručenství i případné omezení výkonu povinnosti a práva osobní péče nezletilého rodiče podle předchozího bodu zanikne nabytím zletilosti matky, včetně s tím souvisejících povinností a práv, a to i v dávkové sféře (dávky pěstounské péče), proto je na místě úvaha, zda spolu s podáním návrhu podle bodu 4. by nebylo na místě poskytnout poradenství a pomoc zatím nepravomocně jmenované poručnici k podání **návrhu na svěření dítěte do její pěstounské péče pro dobu po nabytí zletilosti matkou** (tedy s odkládací podmínkou k okamžiku 18. narozenin matky). K podání takového návrhu není orgán sociálně-právní ochrany příslušný, proto by jej musela podat jiná osoba, nejlépe tedy poručnice.

5. Očkování

Dotaz:

Rodič, jakožto odpírač očkování, nechce nechat očkovat své dítě proti tetanu a to i přes to, že bylo zraněné. Soud nařídil, že má být dítě očkováno i přes nesouhlas rodiče. Už dvakrát proto byla v rodině soudkyně spolu s OSPOD a justiční stráží, přivolána byla i policie, protože rodič stále odmítá dítě „vydat“.

- ❖ Za jakých podmínek může k takovému odebrání dojít
- ❖ Jak často k tomu dochází, předpokládám, že se toho vždy účastní OSPOD – jde o ojedinělý případ?
- ❖ Obrací se na OSPODY kvůli tomuto lékaři a nemocnice? Jak často?

Odpověď MPSV:

- ❖ Opatrovnický soud není oprávněn "nařídít, že má být dítě očkováno", respektive svým rozhodnutím nahradit nesouhlas rodičů v této věci. Takovou kompetenci žádný předpis opatrovnickému soudu nesvěřuje.
- ❖ Řešení situace, kdy zákonní zástupci nesplní svoji zákonnou povinnost a nezajistí u dítěte provedení povinného pravidelného očkování, **je primárně v kompetenci registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost a krajské hygienické stanice**. Praktický lékař pro děti a dorost, u něhož je dítě registrováno, je povinen vyzvat zákonné zástupce, aby se s dítětem dostavili ve stanoveném termínu k provedení očkování, případně je v jeho kompetenci dohodnout se zákonnými zástupci v odůvodněných případech individuální očkovací plán dítěte, tj. provedení očkování v odlišném časovém rozpětí, než které stanoví prováděcí vyhláška k zákonu o ochraně veřejného zdraví. Jestliže se zákonní zástupci s dítětem na výzvu praktického lékaře k provedení očkování nedostaví, poučí je praktický lékař o možných následcích porušení jejich zákonné povinnosti a v případě pokračující nečinnosti zákonných zástupců upozorní praktický lékař na neprovedení pravidelného očkování příslušnou krajskou hygienickou stanicí. Krajská hygienická stanice opět nejprve vyzve zákonné zástupce, aby ve stanovené lhůtě zajistili u dítěte provedení povinného očkování, a pokud protiprávní stav trvá i po této výzvě, zahájí krajská hygienická stanice

se zákonnými zástupci řízení o přestupku podle zákona o ochraně veřejného zdraví, za jehož spáchání lze zákonným zástupcům uložit **správní trest ve formě napomenutí nebo pokuty maximálně do výše 10 000 Kč. Nic víc.** Proti uložení správního trestu krajskou hygienickou stanicí se rodiče mohou odvolat k Ministerstvu zdravotnictví a pravomocné rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví mohou případně napadnout správní žalobou u krajského soudu jakožto soudu správního.

- ❖ Opatrovnický soud může v rámci řízení ve věci péče soudu o nezletilé rozhodnout např. o omezení rodičovské odpovědnosti rodičů podle § 870 občanského zákoníku, a to i v oblasti „výkonu povinnosti a práva péče o zdraví dítěte“, a současně pro tuto oblast jmenovat dítěti opatrovníka, který na místě rodiče bude tuto oblast po určitou dobu zajišťovat. **Podmínkou však je, že je prokázáno, že rodič svou rodičovskou odpovědnost „nevykonává řádně“ a současně to „vyžaduje zájem dítěte“.**
- ❖ Soud však může rovněž **zatímně rozhodnout o odebrání dítěte z jeho dosavadního prostředí v rámci předběžné úpravy poměrů** podle § 924 občanského zákoníku a podle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních. Rozhodnout může pouze na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí a rozhodnout musí do 24 hodin po podání návrhu. Vyhoví-li soud návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, je soud povinen toto prozatímní opatření ihned vykonat, k výkonu takového rozhodnutí se zásadně vždy přibírá i zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí. **Podmínkou pro takto razantní postup je ovšem skutečnost, že se dítě ocitne ve stavu nedostatku řádné péče, nebo je-li jeho život, normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen. Takto zásadní ohrožení práv dítěte pouze v souvislosti s jeho neočkováním však nelze ovšem předpokládat.**

Lze tedy shrnout, že **situace popsaná v dotazu, tj. realizace výkonu rozhodnutí z důvodu odmítání očkování dítěte rodiči, nemůže podle práva vůbec nastat.** Pokud dochází k výkonu rozhodnutí o zásahu do rodičovských práv z jiných, zákonných důvodů, může to být pouze v situaci, kdy se rodiče odmítají rozhodnutí soudu podrobit. Pokud se jedná o nezletilé děti, měl by být takovému výkonu přítomen OSPOD, aby dohlížel na to, jak celou (zpravidla velmi nepříjemnou) situaci dítě prožívá.

Doplňujeme, že OSPOD sám o sobě může hodnotit situaci ne/očkování dítěte výhradně z toho hlediska, zda dítěti hrozí nějaká celková újma, vzniká mu v té souvislosti nějaká potřeba.

Zde je celé znění i s podstatným upřesněním v komentáři k zákonu o SPOD:

Opatrovnický soud není oprávněn "nařídit, že má být dítě očkováno", respektive svým rozhodnutím nahradit nesouhlas rodičů v této věci. Takovou kompetenci žádný předpis opatrovnickému soudu nesvěřuje. Stejně tak není opatrovnický soud oprávněn nařídit odnětí dítěte rodičům pouze z důvodu nesplnění povinnosti podstoupit povinné očkování, pokud k této skutečnosti nepřistupují další okolnosti nasvědčující závažnému ohrožení života nebo zdraví dítěte.

Povinné pravidelné očkování nespadá mezi zdravotní služby, které se poskytují dítěti se souhlasem zákonného zástupce. **Jedná se o zdravotní službu, které je dítě povinno se podrobit, přičemž zákonní zástupci nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte jsou podle zákona povinni zajistit, aby nezletilé dítě mladší 15 let povinné očkování podstoupilo.** Výjimka z povinnosti podstoupit pravidelné očkování platí pouze pro děti, jejichž zdravotní stav provedení očkování neumožňuje anebo které získaly imunitu proti infekčnímu onemocnění jiným způsobem (zejména tím, že dané onemocnění již prodělaly).

Řešení situace, kdy zákonní zástupci nesplní svoji zákonnou povinnost a nezajistí u dítěte provedení povinného pravidelného očkování, je **primárně v kompetenci registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost a krajské hygienické stanice**. Praktický lékař pro děti a dorost, u něhož je dítě registrováno, je povinen vyzvat zákonné zástupce, aby se s dítětem dostavili ve stanoveném termínu k provedení očkování, případně je v jeho kompetenci dohodnout se zákonnými zástupci v odůvodněných případech individuální očkovačím plánem dítěte, tj. provedení očkování v odlišném časovém rozpětí, než které stanoví prováděcí vyhláška k zákonu o ochraně veřejného zdraví. Jestliže se zákonní zástupci s dítětem na výzvu praktického lékaře k provedení očkování nedostaví, poučí je praktický lékař o možných následcích porušení jejich zákonné povinnosti a v případě pokračující nečinnosti zákonných zástupců upozorní praktický lékař na neprovedení pravidelného očkování příslušnou krajskou hygienickou stanicí. Krajská hygienická stanice opět nejprve vyzve zákonné zástupce, aby ve stanovené lhůtě zajistili u dítěte provedení povinného očkování, a pokud protiprávní stav trvá i po této výzvě, zahájí krajská hygienická stanice se zákonnými zástupci řízení o přestupku podle zákona o ochraně veřejného zdraví, za jehož spáchání lze zákonným zástupcům uložit **správní trest ve formě napomenutí nebo pokuty maximálně do výše 10 000 Kč. Nic víc**. Proti uložení správního trestu krajskou hygienickou stanicí se rodiče mohou odvolat k Ministerstvu zdravotnictví a pravomocné rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví mohou případně napadnout správní žalobou u krajského soudu jakožto soudu správního.

Ani krajská hygienická stanice není oprávněna v návaznosti na rozhodnutí o spáchání přestupku naříditi správní exekuci např. předvedením dítěte do zdravotnického zařízení nebo uložit náhradní splnění povinnosti (tj. pověřit jinou osobu, aby provedení očkování dítěte zajistila namísto rodičů). Povinnost dostavit se s dítětem k určenému poskytovateli zdravotních služeb za účelem provedení očkování může KHS uložit zákonným zástupcům **jen v případě, že dítě není registrováno u žádného praktického lékaře pro děti a dorost**.

Opatrovnický soud může v rámci řízení ve věci péče soudu o nezletilé rozhodnout např. o omezení rodičovské odpovědnosti rodičů podle § 870 občanského zákoníku, a to i v oblasti „výkonu povinnosti a práva péče o zdraví dítěte“, a současně pro tuto oblast jmenovat dítěti opatrovníka, který na místě rodiče bude tuto oblast po určitou dobu zajišťovat. Podmínkou však je, že je prokázáno, že rodič svou rodičovskou odpovědnost „nevykonává řádně“ a současně to „vyžaduje zájem dítěte“.

Opatrovnický soud podle § 877 občanského zákoníku také může rozhodnout spor rodičů, pokud se tito nemohou dohodnout o výkonu rodičovské odpovědnosti. Podmínkou však je, že se jedná o „záležitost pro dítě významnou“. Mezi takové zákoník řadí např. „nikoli běžné léčebné zákroky“. Očkování není léčebný, ale preventivní zákrok, a těžko jej považovat za „nikoli běžný“. Proto by soud zřejmě takovýto „spor“ neměl vůbec rozhodovat.

- ❖ Výše uvedené se týká rozhodování soudu ve věci samé rozsudkem po proběhlém jednání a dokazování.
- ❖ Soud však může rovněž zatímně rozhodnout o odebrání dítěte z jeho dosavadního prostředí v rámci předběžné úpravy poměrů podle § 924 občanského zákoníku a podle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních. Rozhodnout může pouze na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí a rozhodnout musí do 24 hodin po podání návrhu. Vyhoví-li soud návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, je soud povinen toto prozatímní opatření ihned vykonat, k výkonu takového rozhodnutí se zásadně vždy přibírá i zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí. **Podmínkou pro takto razantní postup je ovšem skutečnost, že se dítě ocitne ve stavu nedostatku řádné**

péče, nebo je-li jeho život, normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen.

Takto zásadní ohrožení práv dítěte pouze v souvislosti s jeho neočkováním však nelze ovšem předpokládat. V minulosti, před 10 či více léty k podobným postupům sice mohlo docházet, ale v současnosti by se vyskytovat vůbec neměly.

- ❖ Komentář k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí, dostupný široké odborné veřejnosti v systému „Aspi“ ve výkladu k § 6 v této souvislosti uvádí: „Péče o zdraví je v současnosti kontroverzní téma, v němž se střetává na straně jedné konvenční, konzervativní pojetí zdravotní péče se stále častějšími alternativními přístupy, na straně druhé pak důležitá zásada velmi přísné ochrany lékařského tajemství s požadavky na jeho prolomení v zájmu ochrany života, zdraví, příp. příznivého vývoje dítěte. (...) Podle čl. 24 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte naše republika uznává "právo dítěte na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání léčebných a rehabilitačních zařízení". Tj. uznává právo, nikoli povinnost podrobit se léčbě. (...) Uvedená nutná opatření lze vidět především v trestněprávním postihu ublížení na zdraví, ať již z nedbalosti, zde zejména úmyslného. Článek 24 Úmluvy o právech dítěte tak zakládá v první řadě "pozitivní povinnosti" státu v oblasti zdravotních služeb, a nelze jej interpretovat jako mezinárodněprávní východisko pro donucení rodičů či dítěte k povinnému čerpání zdravotní péče bez jejich informovaného souhlasu. Ostatně podle čl. 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (publikována pod č. 96/2001 Sb. m. s.) platí, že "jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas. Tato osoba musí být předem řádně informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o jeho důsledcích a rizicích. Dotčená osoba může kdykoli svobodně svůj souhlas odvolat". Zákon o sociálně-právní ochraně dětí tu má povahu obecného předpisu a povahu zvláštního předpisu pak mají předpisy zdravotnické, tedy v první řadě zákon o zdravotních službách a zák. č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví. Zvláštní předpis má přednost před obecným, orgán sociálně-právní ochrany tu tedy nemůže nahrazovat působnost poskytovatele zdravotních služeb, zdravotní pojišťovny ani orgánu ochrany veřejného zdraví (srov. výklad k § 1 odst. 2 zák. o soc.-práv. ochraně dětí). Podle § 35 odst. 1 zák. o zdrav. službách platí, že "při poskytování zdravotních služeb nezletilému pacientovi je třeba zjistit jeho názor na poskytnutí zamýšlených zdravotních služeb, jestliže je to přiměřené rozumové a volní vyspělosti jeho věku. Tento názor musí být zohledněn jako faktor, jehož závažnost narůstá úměrně s věkem a stupněm rozumové a volní vyspělosti nezletilého pacienta. Pro vyslovení souhlasu s poskytnutím zdravotních služeb nezletilému pacientovi se použijí právní předpisy upravující svéprávnost fyzických osob s tím, že nezletilému pacientovi lze zamýšlené zdravotní služby poskytnout na základě jeho souhlasu, jestliže je provedení takového úkonu přiměřené jeho rozumové a volní vyspělosti odpovídající jeho věku. Tím není dotčena možnost poskytování zdravotních služeb bez souhlasu". Podle § 35 odst. 3 zák. o zdrav. službách může být zdravotní péče poskytnuta i bez souhlasu zákonného zástupce (pokud by nepostačoval souhlas nezletilého pacienta), jedná-li se o neodkladnou či akutní péči. Zda se jedná o takovou péči, nemůže posuzovat orgán sociálně-právní ochrany, ale lékař - jedná-li se o takový případ, bude péče poskytnuta na odpovědnost lékaře a nelze vyžadovat souhlas či jinou intervenci orgánu sociálně-právní ochrany v takovém případě. Další případy "donucení" k využití zdravotních služeb - tedy péče bez souhlasu pacienta, resp. zákonného zástupce, upravuje § 38 odst. 1, 2 zák. o zdrav. službách (hospitalizace pacienta bez jeho souhlasu); jedná se svým způsobem o lex specialis k ustanovením o nařízení ústavní výchovy.(...) Rovněž tak soudní řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče je zařazeno v předpisech

upravujících občanské soudní řízení samostatně vedle úpravy "rychlého" předběžného opatření. Detenční řízení se však týká pouze případů, kdy "bylo pravomocným rozhodnutím soudu uloženo ochranné léčení formou lůžkové péče, je nařízena izolace, karanténa nebo léčení podle zákona o ochraně veřejného zdraví, nebo kdy je podle trestního řádu nebo občanského soudního řádu nařízeno vyšetření zdravotního stavu", dále tehdy, kdy pacient "ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak", a nakonec je hospitalizace bez souhlasu pacienta možná i tehdy, když "jeho zdravotní stav vyžaduje poskytnutí neodkladné péče a zároveň neumožňuje, aby vyslovil souhlas". Nezletilé děti je pak možno hospitalizovat bez souhlasu (zákonného zástupce) rovněž tehdy, "jde-li o podezření na týrání, zneužívání nebo zanedbávání", a současně jim poskytnout též zdravotní péči, ovšem pouze neodkladnou, a zde by tedy opět měla nastoupit aplikace této právní úpravy, a nikoli řešení situace obecným (rychlým) předběžným opatřením. Nezletilému pacientovi lze poskytnout zdravotní péči bez souhlasu i tehdy, jde-li o "zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví". Zdali jsou uvedené skutkové podstaty naplněny, musí lege artis posoudit lékař, nelze tuto odpovědnost přenášet na orgán sociálně-právní (...). V případě, že je dítě sice ohroženo na životě a zdraví, avšak jsou dány důvody převzetí dítěte do ústavní péče bez souhlasu pacienta (zákonného zástupce), proto podle obvyklého doktrinárního názoru [srov. např. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. Občanský soudní řád. Komentář, I. díl (§ 1 až 200za). 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 308] nelze vydat předběžné opatření podle § 924 obč. zák. ve spojení s § 452 a násl. z. ř. s., neboť by to bylo v rozporu s uvedenými předpisy o zdravotních službách. (...)

V případě povinného očkování je formulována tato skutková podstata v § 92k odst. 6 zák. č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, takto: „Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že (a) se nepodrobí stanovenému pravidelnému nebo mimořádnému očkování nebo se před zařazením na pracoviště s vyšším rizikem vzniku infekčního onemocnění nepodrobí stanovenému zvláštnímu očkování, (b) jako zákonný zástupce nezletilé fyzické osoby, nebo fyzická osoba, které byla nezletilá fyzická osoba svěřena rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu do pěstounské péče nebo do výchovy, nezajistí, aby se tato nezletilá fyzická osoba podrobila stanovenému pravidelnému očkování, nejde-li o fyzickou osobu, u níž byla zjištěna imunita vůči infekci nebo zdravotní stav, který brání podání očkovací látky (trvalá kontraindikace).“ Výše pokuty zůstává 10 tis. Kč. Kromě toho jsou stanoveny úkoly celé řadě subjektů, v první řadě poskytovatelů zdravotních služeb na úseku předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění (§ 45, násl. a souv. zák. č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví). Přitom výlučnou působnost řešit přestupky na tomto úseku svěřuje zákon orgánům ochrany veřejného zdraví, tedy konkrétně krajské hygienické stanici [§ 82 odst. 2 písm. k) cit. zák.]. Tyto orgány jsou povolány posoudit, zda ke spáchání přestupku vůbec došlo, a uložit případně sankci; opět zde není možné odpovědnost přenášet na orgán sociálně-právní ochrany. Řeší-li pak správní orgán přestupek, jehož skutková podstata obsahuje aspekty svědčící kvalifikovanému ohrožení dítěte, oznámí takovou skutečnost orgánu sociálně-právní ochrany, což vedle úpravy oznamovací povinnosti státního orgánu v § 10 odst. 4 zák. o soc.-práv. ochraně dětí obecně vyplývá též ze zásady vyjádřené v § 8 odst. 2 spr. řádu, jenž stanovuje, že „správní orgány vzájemně spolupracují v zájmu dobré správy“. V oblasti péče o zdraví dítěte je tak role orgánu sociálně-právní ochrany dětí čistě subsidiární, podpůrná. (...) Působnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí by měla být v této souvislosti aktivována pouze v případě, kdy opatření příslušných subjektů (poskytovatelů

zdravotních služeb, orgánů ochrany veřejného zdraví, orgánů řešících přestupky na úseku zdravotnictví apod.) se prokazatelně zcela míjejí účinkem a současně tu je ohrožen život a zdraví dítěte v důsledku zanedbávání (slovy občanského zákoníku „nevykonávání“) povinností plynoucích z rodičovské odpovědnosti; v těchto případech nevykonávání práv, resp. neplnění povinností, plynoucích z rodičovské odpovědnosti, bude zpravidla symptomem ohrožení dítěte a součástí širšího komplexu nedostatečných kompetencí rodičů. Ovšem musí tu již být prokazatelné právě ono „zanedbávání povinností“. Tzn. že z hlediska sociálně-právní ochrany dětí je např. nerozhodné, (...) zda se (dítě) podrobilo očkování nebo lékařským preventivním prohlídkám nebo nikoli, ale význam by měla teprve skutečnost, kdy je zřejmé nebo vysoce pravděpodobné, že dítě potřebuje léčbu, jejíž neposkytnutí velmi pravděpodobně povede k ohrožení života nebo k vážné újmě na zdraví, přesto však není odpovědnými osobami (zástupci dítěte, zejména rodiči) zajištěna. (...) Jsou-li tu však okolnosti, na jejichž základě lze dítě vyhodnotit jako ohrožené, je nejprve samozřejmě namístě zvolit intervenci v podobě podpory a motivace rodičů, posléze hrozby určitých sankcí (prohlášení zvláštní ochrany čili stanovení dohledu nad dítětem) a teprve poté zvažovat důraznější opatření podle § 14 odst. 1, jak plyne ze zásad § 9a odst. 1, 2 zák. o soc.-práv. ochraně dětí. Neplnění povinností plynoucích z rodičovské odpovědnosti či zneužívání z ní plynoucích práv (např. bezdůvodný soustavný bojkot nutné, leč nikoli neodkladné léčby jedním z rodičů) budou rovněž jedním z hledisek, které bude hodnotit soud v řízení o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů a o případném omezení rodičovské odpovědnosti dotčeného rodiče. S uvedeným souvisí rovněž otázka sdílení informací mezi poskytovateli zdravotních služeb a orgány sociálně-právní ochrany. Podle § 45 odst. 3 písm. f) zák. o zdrav. službách je poskytovatel povinen "zajistit splnění oznamovací povinnosti a sdělování údajů podle zákona upravujícího sociálně-právní ochranu dětí". Tím se odkazuje na zákon o sociálně-právní ochraně dětí, v němž nalezneme tři takové situace. Mají úzký vztah k jinak velmi přísné povinnosti mlčenlivosti uložené § 51 zák. o zdrav. službách, podle něhož "poskytovatel je povinen zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb" (odst. 1), přičemž tato povinnost stíhá i zdravotnické pracovníky, a to i po skončení výkonu povolání (srov. tam odst. 5). Poskytovatel zdravotních služeb má tedy v první řadě podle § 10 odst. 4 zák. o soc.-práv. ochraně dětí povinnost oznamovat skutečnosti nasvědčující tomu, že jde o ohrožené děti, jakož i podle § 53 odst. 1 písm. c), resp. d) zák. o soc.-práv. ochraně dětí povinnost sdělovat na žádost orgánu sociálně právní ochrany údaje potřebné pro poskytování sociálně-právní ochrany (tedy zejména údaje o pacientech). V obou případech se však poskytovatel zdravotních služeb může dovolat povinnosti mlčenlivosti, ledaže by šlo o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo zanedbávání péče o něj (dále jen "syndrom CAN"). Výslovně je tato skutečnost uvedena pouze v § 53 odst. 1 zák. o soc.-práv. ochraně dětí, avšak výkladem lze dovodit, že lze-li odepřít sdělení informací o nezletilém pacientovi, který již v evidenci orgánu sociálně-právní ochrany je, tím spíše to pak musí platit pro pouhé oznamování skutečností nasvědčujících ohrožení dítěte, samozřejmě s mimořádně významnou výjimkou syndromu CAN. Postup lékařů primární péče při podezření ze syndromu CAN řeší stejnojmenné metodické opatření Ministerstva zdravotnictví zn. ZD07/2008, které vymezuje diagnostiku syndromu a doporučený postup včetně záznamu o splnění ohlašovací povinnosti orgánu sociálně-právní ochrany do zdravotní dokumentace. (...) Samozřejmě pacient (zde zpravidla jeho zákonný zástupce nebo poručník) může poskytovatele zdravotních služeb povinnosti zachovat lékařské tajemství zprostit [§ 51 odst. 2 písm. b) zák. o zdrav. službách: „Za porušení povinné mlčenlivosti se nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností, je-li

poskytovatel zproštěn pacientem, popřípadě zákonným zástupcem pacienta, mlčenlivosti a sděluje-li údaje nebo tyto skutečnosti v rozsahu zproštění.“], což bude zpravidla i v jeho zájmu, pakliže mají být vyvráceny výhrady či námitky k péči o dítě, příp. i podezření ze zanedbávání péče o ně.

6. Udělení souhlasu s lékařským zákrokem za rodiče

Dotaz:

Obracím se na Vás s naléhavým dotazem ve věci udělení souhlasu s operačním zákrokem u dítěte, které je umístěno v DD, rodiče jsou momentálně neznámého pobytu, resp. se je nedaří zastihnout ani telefonicky. Nad výchovou dětí je nařízena ústavní výchova, rozsudek zatím není pravomocný. Nezl. se má podrobit plánovanému výkonu nesestouplého pravého varlete.

OSPOD se poté, kdy se nepodařilo souhlas od rodičů zajistit, obrátil na soud s návrhem na udělení souhlasu za zákonné zástupce s konkrétně specifikovanými zdravotnickými výkony.

Okresní soud k návrhu OSPOD nařídil předběžné opatření, v jehož výroku OSPOD:

"Soud nařizuje předběžné opatření, jímž statutárnímu městu xxxx – OSPOD, sídlem xxx, svěřuje oprávnění udělit na místo rodičů nezl. souhlas se zdravotnickými výkony spočívajícími v chirurgickém výkonu orchidopexe pravého varlete v celkové nebo regionální anestézii, sedaci, analgosedaci, jakož i se zdravotnickými výkony s nimi souvisejícími včetně anestezie, jakož i s hospitalizací nezletilého a následnou lékařskou péčí o nezletilého v návaznosti na provedení předmětných zdravotnických výkonů."

Obracíme se na Vás, neboť doposud jsme se v analogicky obdobných situacích setkávali s rozhodnutím soudu, v němž soud vyslovil souhlas s provedením výkonu za rodiče, nikoli s tím, že by svěřil oprávnění udělit souhlas orgánu SPOD - a máme pochybnosti o tom, zda je uvedené rozhodnutí dostatečné. Prosíme tedy o konzultaci dalšího postupu, resp. zda má OSPOD podat proti nařízenému opatření odvolání s tím, že v návrhu požadoval vyslovení souhlasu za rodiče. Jestliže je OSPOD dle rozhodnutí soudu oprávněn, nikoli povinen, souhlas udělit, bylo by třeba, aby byl k úkonům zmocněn konkrétní pracovník OSPOD vedoucí odboru/ tajemníkem či primátorem?

Pouze pro doplnění uvádíme, že děti jsou umístěny po dobu několika měsíců, předcházeli pobyt ve ZDVOP a s rodiči se OSPOD po celou dobu snaží pracovat. Nyní v nouzovém stavu je situace komplikovaná, nedaří se rodiče zastihnout, nicméně nezl. má nástup na operaci naplánován a aby mohl nastoupit, je třeba do souhlas udělit.

Jsmo si vědomi, že v současné době řešíte jiné naléhavé otázky, nicméně Vás zdvořile žádáme o stanovisko co nejdříve, abychom mohli se situací dítěte pracovat dále.

K našemu uvedenému dotazu sdělujeme, že se dnes konalo jednání u okresního soudu, při němž bylo rozhodnuto rozsudkem a vyslovena předběžná vykonatelnost. Operace byla ze strany zdravotnického zařízení odložena na začátek prosince t.r., tudíž se vše stihlo. Při jednání nicméně soudkyně uvedla, že věc zvažovali s kolegy a došli k závěru, že by v analogicky podobných případech bylo možné postupovat tak, že by návrh na schválení právního jednání podávalo **školské zařízení** – per analogiím podle § 966 odst. 2 občanského zákoníku a § 42 písm. b) zákona o zdravotních službách, přičemž OSPOD by v řízení vystupoval

jako kolizní opatrovník dítěte. Mohli bychom Vás poprosit o vyjádření, zda by uvedený postup byl vhodný/možný?

Odpověď MPSV:

Je chvályhodné, že se s provedením zákroku vyčkalo na vykonatelný rozsudek soudu.

S navrhovaným řešením *pro futuro* lze podle mého názoru souhlasit. Shodli jsme se, že souhlas s poskytnutím zdravotní služby dítěti namísto zákonného zástupce může podle § 42 písm. b) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách udělit statutární orgán nebo jiný pověřený zástupce ústavního zařízení, ZDVOP, pěstoun nebo jiná pečující osoba za předpokladu

a) hrozí nebezpečí z prodlení, ale zároveň se nejedná o poskytnutí akutní nebo neodkladné péče, kterou lze dítěti poskytnout i bez souhlasu zákonného zástupce za podmínek § 35 odst. 3 a § 38 odst. 4 zákona o zdravotních službách,

b) nelze získat vyjádření rodiče jako zákonného zástupce, respektive ani jednoho z rodičů,

c) nejedná se o nikoli běžný léčebný zákrok, tj. se zákrokem není spojeno riziko trvalých nebo dlouhodobých následků na zdraví dítěte.

Čili pokud by se naopak jednalo o nikoli běžný léčebný zákrok, lze si představit, že ředitel zařízení či jiná osoba uvedená ve výčtu § 42 zákona o zdravotních službách se obrátí na soud s návrhem na schválení právního jednání (udělení či odmítnutí souhlasu s poskytnutím zdravotní služby podle § 42 písm. b) zákona o zdravotních službách), zatímco OSPOD bude v soudním řízení vykonávat funkci kolizního opatrovníka. Je to obdobný postup, jako když by návrh na schválení rozhodnutí v nikoliv běžné záležitosti podával OSPOD jako tzv. dočasný veřejný poručník podle § 929 o.z. s tím rozdílem, že v takovém případě bude do věci vtažen ještě další nepříslušný OSPOD jako kolizní opatrovník, zatímco v prvním případě bude ve věci zaangażován zpravidla jen jeden (místně příslušný) OSPOD.

K doplňujícímu dotazu uvádíme:

Ano, souhlasíme s tím, že OSPOD si od poskytovatele zdravotních služeb vyžádá bližší informace k plánovanému zákroku, zejména, zda tento zákrok nelze podřadit pod poskytnutí neodkladné zdravotní péče nezbytné k odvrácení vážného poškození zdraví dítěte ve smyslu § 38 odst. 4 zákona o zdravotních službách, k jejímuž poskytnutí není třeba souhlasu zákonného zástupce nebo jiného oprávněného zástupce dítěte, a zda případně existuje nějaký alternativní léčebný postup namísto operace. Pokud se o neodkladnou péči v daném případě nejedná, posoudí OSPOD na základě poskytnutých informací, zda se jedná o nikoli běžný léčebný zákrok a zda je či není nezbytné schválení soudu k udělení souhlasu veřejného poručníka k jeho provedení.

Pokud schválení soudem nezbytné je, měl by OSPOD vyčkat na vydání rozsudku soudu o podaném návrhu na schválení právního jednání za nezletilého, neboť, jak bylo vysvětleno, tuto otázku nelze řešit předběžným opatřením soudu a OSPOD by na základě vydaného předběžného opatření prozatím souhlas udělovat neměl. Ale lze zvážit (pokud tak OSPOD v podaném návrhu na vydání rozsudku již neučinil) doplnění návrhu o návrh na vyslovení předběžné vykonatelnosti rozsudku, pokud by s případným odkladem vykonatelnosti rozsudku až po nabytí právní moci bylo spojeno nebezpečí vážné újmy pro dítě.

Podle dostupných informací lze usuzovat, že v tomto konkrétním případě se skutečně jedná o nikoli běžný léčebný zákrok, jehož provedení by měl vedle poručníka schválit soud. Je to operace sice častá a standardní, nicméně prováděná v celkové anestezii s rizikem pooperačních komplikací, mezi něž patří i následná nefunkčnost operovaného varlete a nutnost jeho úplného odstranění. Navíc jako alternativa k tomuto výkonu bývá u některých pacientů uváděna hormonální terapie.

Stálo by zřejmě také za zvážení, zda by OSPOD neměl připravit podání dalšího návrhu soudu tak, aby pro futuro nevznikaly pochybnosti, kdo za dítě jedná ve věci poskytování zdravotních služeb nebo i v jiných věcech. Tj. zvážit v souladu s tím, co jsme psali v předchozí odpovědi, zda není na místě podání návrhu OSPOD na omezení, omezení výkonu, pozastavení výkonu nebo zbavení rodičovské odpovědnosti s návazným jmenováním poručníka nebo opatrovníka dítěti.

Doplnění dotazu:

Na základě našeho telefonického hovoru prosím ještě o konzultaci postupu:

Veřejné poručenství - OSPOD je s matkou v nepravidelném kontaktu, matka nemá stálé bydlení, nicméně žije ve městě, s dětmi je v občasném telefonickém kontaktu. Pobyt otce není OSPOD znám. Máme pochybnosti o tom, jak vykládat za této situace veřejné poručenství - např. proto, že matka se může na OSPOD dostavit. Veřejné poručenství je pro OSPOD, ale i pro nás jasné v situaci, kdy rodiče skutečně nemohou rodičovskou odpovědnost vykonávat (klasický případ, kdy leží po autonehodě v bezvědomí), ale v případech, kdy rodiče jsou nespolupracující nebo migrující je obtížné určit, **kdy je OSPOD aktivován k výkonu veřejného poručenství**. Současně je nám jasné, že bude do budoucna potřeba řešit otázku zásahu do rodičovské odpovědnosti.

U tohoto dítěte OSPOD podal návrh na schválení právního jednání, domáhal se vydání rozsudku: **Soud uděluje souhlas hospitalizací, anestezií a chirurgickým výkonem (orchidopexie pravého varlete) nezl., který bude proveden ve VFN xxx, v měsíci listopadu 2020.**

Namísto toho bylo vydáno předběžné opatření podle § 102 o.s.ř. (viz původní dotaz).

Vzhledem k zaslánému stanovisku bychom potřebovali ujasnit, zda má nyní OSPOD na základě vydaného předběžného opatření zkontaktovat zdravotnické zařízení s žádostí o poskytnutí informací o plánovaném lékařském výkonu a jeho rizicích, definovat o jaký výkon se jedná (běžný, nikoliv běžný, akutní), následně vyhodnotit (?) a pokud bude plánovaný výkon v zájmu nezletilého a nepodaří-li se v průběhu doby zajistit spolupráci rodičů, má případně požádat soud o schválení právního jednání?

Nejsme si skutečně jisti a velmi bychom ocenili doplnění stanoviska a pokud by to bylo možné, pak v budoucnu bychom chtěli poprosit, zda by se problematice nebylo možné věnovat na některé z porad, nebo mohlo být vydáno metodické doporučení (ideálně i se vzory návrhů).

Odpověď MPSV:

Pokud jsou rodiče dítěte fakticky nezvěstní, vykonává místně příslušný OSPOD funkci veřejného poručníka dítěte v souladu s § 929 o.z. Souhlas poručníka k poskytnutí zdravotních služeb vyžadujících souhlas zástupce dítěte, podléhá schválení soudem, a to meritorním rozhodnutím, nikoliv předběžným opatřením soudu. Je otázkou, zda rodiče nedali souhlas k operaci syna předem, když se zákrok plánoval, nebo zda nejde o bezsouhlasovou péči a/nebo nejde-li o takový zákrok, na který by bylo možno pohlížet jako na věc

běžnou (zda tu je nebo není větší riziko nevratných následků). Pokud by se jednalo o běžný léčebný zákrok, může veřejný poručník udělit souhlas k jeho provedení bez jakékoliv ingerence soudu.

Vámi popisovanou situaci nelze řešit ani předběžným opatřením soudu, ani jiným rozhodnutím soudu, který by nahrazoval projev vůle rodičů. Nahrazování projevu vůle člověka soudním rozhodnutím je přípustné pouze tam, kde to zákon předpokládá. Takové případy právo zná, typicky určení obsahu smlouvy v případě, kdy strana nesplní povinnost uzavřít smlouvu na základě smlouvy o smlouvě budoucí, nebo v případě autorského zákona u nakládání s dílem („mohou se ostatní spoluautoři domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle soudem“), ale v rodinném právu takový případ dohledat nelze.

Pokud za dítě nemůže jednat ani jeden z rodičů pro hrozbu kolize zájmů, pak platí, že soud jmenuje dítěti opatrovníka, nikoli, že by právní jednání sám provedl svým výrokem ("nahradil projev vůle"), viz § 892 odst. 3 věta poslední o.z. V § 893 o.z. je při neshodě rodičů při právním jednání upravena možnost meritorního rozhodnutí soudu nikoli o „nahrazení souhlasu“, ale o tom, který z rodičů (nikoli soud) bude následně právně jednat. Podle úpravy správy jmění dítěte soud schvaluje právní jednání zákonných zástupců, opět nejde o nějaké nahrazení souhlasu (viz § 898 o.z.). Rovněž u poručníka a přiměřeně i u opatrovníka (§ 944 o.z.) jde vždy o schvalování právního jednání opatrovníka, nikoli o nahrazování jeho jednání rozhodnutím soudu. U pěstounské péče je pak § 969 o.z. dosti široký, uvádí „změnu práv a povinností“ nebo zrušení pěstounské péče, nebo „jiné rozhodnutí“, ale ani takto blanketní norma nedovoluje nahrazení jednání konkrétní osoby „rozhodnutím soudem“.

Zákon tedy vždy předpokládá, že někdo (zákonný zástupce, opatrovník, pěstoun) jedná osobně, a to buď bez nebo se schválením poručenského soudu. Pokud někde přetrvává praxe „nahrazování souhlasu“, která byla dosti rozšířena za platnosti zákona o rodině, jedná se o zvykové právo bez opory v zákoně, tím spíše, pokud se o meritu věci rozhoduje dokonce předběžným opatřením. Výrok citovaného usnesení soudu tak více odpovídá právní úpravě, ale pouze pokud by byl obsažen v rozsudku, nikoliv v usnesení o předběžném opatření. Pokud nahrazení vůle osoby výrokem soudu nepředpokládá hmotné právo, těžko lze konstruovat takovou možnost dokonce v rámci předběžné úpravy, tím spíše, že předběžným opatřením se ukládá někomu, aby „něco konal/opominul/strpěl“, nikoliv že se soud sám "nahrazuje souhlas někoho" soudním výrokem.

Pokud rodiče nejsou dlouhodobě způsobilí řádně vykonávat rodičovskou odpovědnost, ať už jde o péči o zdraví dítěte nebo o jiná práva a povinnost tvořící rodičovskou odpovědnost, musí soud rozsudkem rozhodnout o pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, omezení nebo omezení výkonu rodičovské odpovědnosti nebo o zbavení rodičovské odpovědnosti, a v návaznosti na to jmenovat dítěti opatrovníka nebo poručníka v souladu s § 878 odst. 2 a 3 občanského zákoníku.

V popisovaném případě je oprávněn udělit souhlas s operačním zákrokem namísto rodičů buďto OSPOD jakožto veřejný poručník (ať už se schválením soudu nebo bez něj, viz výše), anebo v případě nebezpečí z prodlení ředitel/ředitelka DD podle § 42 písm. b) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, podle kterého *"práva a povinnosti zákonného zástupce, jde-li o poskytnutí zdravotních služeb se souhlasem zákonného zástupce, jestliže hrozí nebezpečí z prodlení a nelze bez zbytečného odkladu získat vyjádření zákonného zástupce; do zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi se zaznamenají důvody, pro které nebyl souhlas zákonného zástupce získán, náleží též pěstounovi nebo jiné pečující osobě, **statutárnímu orgánu nebo jím pověřené osobě dětského domova pro děti do 3 let věku, školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo zařízení sociálních služeb poskytujících pobytové služby, byla-li soudem nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova, nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou***

pomoc, jde-li o děti svěřené do péče tohoto zařízení na základě rozhodnutí soudu." Na základě citovaného ustanovení § 42 písm. b) zákona o zdravotních službách však může ředitel/ka DD udělit souhlas k poskytnutí zdravotních služeb skutečně jen za podmínky, že

- ❖ *hrozí nebezpečí z prodlení,*
- ❖ *jedná se o běžný léčebný zákrok (bez nebezpečí trvalých či závažných následků), čili o zastoupení dítěte v běžné záležitosti,*
- ❖ *byla rozsudkem soudu nařízena ústavní výchova dítěte.*

V případě poskytnutí neodkladné péče není třeba k poskytnutí zdravotní služby nezletilému pacientovi souhlasu zákonného zástupce, poručníka ani jiného oprávněného zástupce dítěte v souladu s § 35 odst. 3 písm. a) ve spojení s § 38 odst. 4 zákona o zdravotních službách: *"Nezletilému pacientovi nebo pacientovi s omezenou svéprávností lze bez souhlasu poskytnout neodkladnou péči, jde-li o zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví."*

Záleží tedy na povaze zákroku (běžný, nikoliv běžný) a jeho akutnosti [neodkladná péče ve smyslu § 38 odst. 4, hrozí či nehrozí nebezpečí z prodlení ve smyslu § 42 písm. b) zákona o zdravotních službách], zda může poskytovatel zdravotních služeb provést zákrok bez souhlasu nebo jen se souhlasem, zda je nutný souhlas poručníka nebo může souhlas udělit ředitel/ka DD a zda je k souhlasu poručníka případně vyžadováno schválením soudem či nikoliv.

7. Vymáhání výživného u dítěte s nařízenou ústavní výchovou

Popis situace:

Nezletilá dívka (17 let) je svěřena do DD na základě rozsudku o nařízení ústavní výchovy. Matce nezletilé je zároveň vyměřeno výživné, které matka hradí nepravidelně. V současné době je evidován dluh na výživném cca 20.000,-Kč. Dětský domov se ohledně vymáhání výživného obrací na místně příslušný OSPOD ve vztahu k dítěti. Odkazuje se v této souvislosti na vyjádření MŠMT k otázkám ohledně vymáhání výživného. V tomto dokumentu (viz. příloha) je mj. uvedeno: **V případě, že není výživné dítěti hrazeno ani jedním z rodičů, ačkoliv k tomu byli povinni, měla by se tato skutečnost dát na vědomí OSPODu, který by již v rámci své působnosti učinil další kroky. Příjemcem dávek je dítě, nikoliv zařízení a zařízení není ze svého postavení způsobilé zastupovat dítě ve sporech týkajících se vymáhání výživného. V případě, že by se jednalo o vymáhání po obou rodičích, tuto roli může typicky zastat OSPOD (viz. § 469 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů).** Na základě tohoto sdělení se DD obrací na OSPOD a žádá jej o "podniknutí legislativních opatření pro vymožení dlužného výživného" pro nezletilou dívku. OSPOD v tomto případě není veřejným poručníkem nezletilé, matka nebyla omezena v rodičovské odpovědnosti. Otec není uveden.

Ačkoli akceptujeme, že ředitel DD nemá návrhové oprávnění ve věcech výživného pro svěřené děti, domníváme se, že ani OSPOD k tomuto není s ohledem na § 14 ZSPOD legitimován (vyjma výkonu role veřejného poručníka).

Dotaz:

Jakým způsobem postupovat v popisovaném případě? Jak může OSPOD hájit zájmy dítěte v ústavní péči v otázce vymáhání dlužného výživného, resp. kdo je oprávněn podat příslušný návrh a žádat o zahájení řízení ve věci, či podat trestní oznámení na povinného?

Nad rámec dotazu ještě sdělujeme, že otázku výživného vyměřeného v rámci nařízené ústavní výchovy bychom rádi navrhli jako jeden z možných tematických bloků při jedné z dalších porad. Stejně tak téma kolizního opatrovnictví.

Odpověď MPSV:

Vyjádření MŠMT je věcně správné, stejně jako Váš názor, že orgán sociálně-právní ochrany dětí není ve smyslu ust. § 14 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o soc.-práv. ochraně dětí, není bez dalšího oprávněn podávat návrhy ve věci výživného nezletilého dítěte, a to ani na výkon rozhodnutí. To samé ostatně také platí pro ústavní zařízení zastoupené statutárním orgánem provozovatele („ředitelem zařízení“), jak správně zmiňuje i přiložené vyjádření MŠMT.

„Patová situace“, která z uvedeného plyne, však není důsledkem nějakých mezer v právních předpisech, ale poukazuje zřejmě na přetrvávající nesprávnou, resp. protiprávní praxi některých soudů. V minulosti bylo zvykem, zejména před r. 1989, že v případě nařízení ústavní výchovy a stanovení výživného bylo jako „platební místo“ uváděno ústavní zařízení tak, že výživné mělo být placeno k jeho rukám. Někdy se s takovými výroky soudu bohužel můžeme setkat ještě i v nedávné době. Jde o uvedenou nesprávnou, resp. protiprávní praxi. Jak uvádí Komentář k zákonu o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči, dostupný v aplikaci „Aspi“ (rovněž tištěný, Wolters Kluwer, Praha 2017, tam str. 208 a 209), ve výkladu k § 23 odst. 1 písm. l), zvýrazňujeme podstatné pasáže: (...) *Jedná se o jediná dvě zástupčí oprávnění v oblasti správy jmění dítěte* (pozn.: jde o přídavek na dítě ze systému státní sociální podpory a dávky pomoci v hmotné nouzi), *a to jak pro podání žádosti o dávku, tak pro její inkaso, která jsou v současnosti v právním řádu upravena. Pro jiné sociální dávky nepojistné (např. příspěvek na péči), ani pojistné (pozůstalostní důchody) taková úprava zcela správně neexistuje. (...) Řediteli ústavního zařízení především nepřísluší jakákoli správa jmění dítěte. To je zřejmé z porovnání s úpravou pěstounské péče. Ustanovení § 966 odst. 2 obč. zák. doplňuje zástupčí oprávnění pěstouna v běžných záležitostech slovy, že "v těchto záležitostech (je oprávněn) ... spravovat jeho jmění". Zákon o rodině v § 45c odst. 2 uváděl, že "právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má (pěstoun) jen v běžných věcech". Správa jmění nebyla tedy u pěstouna uvedena výslovně, ale rozlišovalo se "zastoupení" dítěte na straně jedné a "správa jeho záležitostí" na straně druhé. Pojem "správa" je vždy spojován se správou jmění. Platný občanský zákoník upravuje samostatně "zastoupení dítěte" (§ 892 až 895) a "péči o jmění dítěte" (§ 896 až 905). Bývalý zákon o pěstounské péči č. 50/1973 Sb., stejně jako bývalý zákon o rodině upravoval zastoupení a správu záležitostí dítěte pěstounem jen v běžných věcech. Tedy již v předpise z r. 1973 tak vidíme, že něco jiného je "zastoupení dítěte v běžných věcech" a "správa záležitostí v běžných věcech". Pokud tedy zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy v použitelné části normy upravuje pouze "zastupování v běžných věcech", nelze tento rozsah výkladem rozšiřovat o jakoukoli správu jmění, ledaže by tak činil zvláštní zákon. Tímto jediným případem je správa přídavku na dítě jako dávky státní sociální podpory, popř. dávek pomoci v hmotné nouzi, jak bylo uvedeno výše, a vedle toho pak samozřejmě úschova věcí podle písm. g). Ředitel ústavu jako správní orgán může totiž činit jen to, co mu zákon výslovně ukládá a dovoluje. Správu jmění upravuje ve velmi omezeném rozsahu tento zákon v písm. g) tak, že je ředitel oprávněn "převzít od dítěte do dočasné úschovy cenné předměty, finanční hotovost převyšující výši kapesného stanoveného v § 31 a předměty ohrožující výchovu, zdraví či bezpečnost dětí". Jiný majetek než takto taxativně vymezený tedy spravovat nemůže, šlo by o excés. Nemůže tedy přijímat výživné (srov. výklad k § 29), nemůže přijímat jiné opakující se dávky než přídavek na dítě, na které má dítě nárok. Pro správu jmění ve všech těchto ostatních záležitostech, pokud ji nezajišťují zákonní zástupci, musí být*

dítěti soudem jmenován opatrovník pro správu jmění, kterým ovšem ústav ani jeho ředitel být nesmí (je tu zákonná záповěď v § 63 obč. zák.).

A dále výklad téhož Komentáře k § 29: (...) Výživné. V praxi budou "jinými příjmy" chovance ve smyslu odst. 2 prakticky jen alimenty. Někdy se uvádí, že "ústav je platebním místem a přijímá měsíční platby výživného". To je samozřejmě vyloučeno ze stejných důvodů, pro které není a nemůže být ústav, resp. jeho ředitel, správcem jmění dítěte ani tehdy, jde-li o dávky důchodového pojištění, resp. jde-li o jiné jmění dítěte. K tomu opět srov. zejména výklad k [§ 20 odst. 1 písm. m\)](#), jde-li o smlouvu o úschově, k [§ 20 bod II a k § 20 odst. 2 písm. d\)](#), jde-li o nepřípustnost povinnosti nepřebírat finanční hotovost chovancem, a k [§ 23 odst. 1 písm. q\) a l\)](#) a samozřejmě rovněž výklad k odstavci 1. Pokud tu je takové vadné rozhodnutí, mělo by dojít ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě přímo se soudem, k nápravě a k následnému jmenování opatrovníka pro správu výživného.

Výroky rozsudků, jimiž se pro stanovené výživné jako „platební místo“ určuje ústavní zařízení jsou tak nesprávné a rozporné s právní úpravou. Zákonnitě generují problémy v tom, že sice (v rozporu s právní úpravou) zdánlivě opravňují ústav k přijímání dávek výživného, ale právě pouze k němu (ústav je tak pouhým „platebním místem“, podobně jako např. banka, pokud je jí poukázána nějaká částka k připsání na cizí účet, není a nemůže být správcem těchto finančních prostředků; resp. je ústav pouhým „místem plnění“, po staru „splništěm“ ve smyslu ust. § 1954 a násl. obč. zák., z čehož však nevyplývají žádná práva nebo povinnosti). Z takového výroku (a samozřejmě již vůbec ne z jakéhokoli zákona v návaznosti na takto vadný výrok) nevyplývá a nemůže vyplývat jakékoli oprávnění k „další“ správě tohoto výživného, k nakládání s ním, ani k vymáhání jeho splatných dlužných dávek.

Správný postup je zřejmý. Pakliže soud v rámci řízení o ústavní výchově upravuje rovněž rozsah vyživovací povinnosti rodičů podle § 975 obč. zák. a stanovuje výživné jednomu nebo oběma rodičům, je nezbytné, aby současně jmenoval opatrovníka pro správu tohoto výživného, kterým ovšem nemůže být ústavní zařízení, jeho statutární orgán nebo jiná osoba na něm jakkoli závislá nebo s ním spojená, a to s ohledem na § 63 občanského zákoníku, tak i s ohledem na veřejnoprávní úpravu školských zařízení, jejichž ředitel nemá oprávnění ke správě jmění klientů. Ale musí jím být jiný subjekt, ať již osoba dítěti blízká, nebo veřejný opatrovník. Ten pak je nejen oprávněn přijímat platby výživného, ale rovněž tyto prostředky spravovat, navrhopvat změny výše výživného, popř. vymáhat jeho dlužné částky. Jen takový postup je v souladu s právní úpravou všech dotčených předpisů, jakož i s logikou věci. Jen takový postup současně představuje „prevenci“ před vznikem takových „patových situací“, jaké popisujete ve svém příspěvě. Je současně zřejmé, že v případě takto správně formulovaných výroků příslušných rozsudků zcela odpadají jakékoli problémy, naznačené ve Vašem příspěvě.